

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MATEMATIK BILIMLARNI
MUSTAHKAMLASHDA DIDAKTIK O'YINLARNING ROLI**

Axmedov Muslimjon Usmonovich

Qo'qon Universiteti "Raqamli texnologiyalar va
matematika" kafedrası o'qituvchisi

Isroilova Bibioysha Ikromjon qizi

Qo'qon Universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisda boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitishda didaktik o'yinlardan foydalanishning samaradorligi yoritilgan. O'yinlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish, matematik tafakkurini rivojlantirish hamda bilimlarni mustahkamlashda muhim vosita hisoblanadi. Ish davomida didaktik o'yinlarning turlari, ularni amaliy darslarda qo'llash usullari va ularning o'quvchilarga ta'siri misollar bilan ko'rsatib berilgan. Mazkur mavzu boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik jihatdan foydali tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, matematika, didaktik o'yin, o'quvchilar faolligi, metodika, bilimlarni mustahkamlash

KIRISH

Maktab ta'limining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lgan boshlang'ich ta'limda o'quvchilarga matematika fanidan asosiy tushunchalarni tushunarli va qiziqarli shaklda yetkazish katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, bugungi kunda ta'lim tizimida interfaol metodlar, innovatsion yondashuvlar va didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan munosabatini tubdan o'zgartirmoqda. Boshlang'ich sinf o'quvchilari tabiatan faol, harakatchan va o'yin orqali o'rganishga moyil bo'lgan yosh toifasiga mansubdirlar. Shu sababli ularni matematik bilimlarga qiziqtirishda, darslarda faollikka undashda va mavzuni chuqurroq anglashlariga yordam berishda didaktik o'yinlar muhim vosita bo'lib xizmat

qiladi. Ushbu tezis ishida boshlang'ich ta'limda matematika darslarida didaktik o'yinlardan foydalanishning metodik asoslari, ularning o'quvchilarga ta'siri va bilimlarni mustahkamlashdagi o'rni tahlil qilinadi. Ishning maqsadi — dars jarayonida o'yin elementlaridan oqilona foydalanish orqali o'quvchilarning matematik kompetensiyalarini shakllantirish yo'llarini ko'rsatishdir.

Didaktik o'yinlar — bu o'quv jarayonida ma'lum pedagogik maqsadni ko'zlab tashkil etiladigan o'yin faoliyatidir. Ular o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkamlash, tafakkurini rivojlantirish va darsga bo'lgan qiziqishni oshirish uchun xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'limda didaktik o'yinlar ayniqsa samarali vosita hisoblanadi, chunki o'quvchilar bu yoshda o'yin orqali tezroq o'rganadilar, faolroq ishtirok etadilar va mavzuni chuqurroq anglaydilar.

Didaktik o'yinlar turli belgilarga ko'ra tasniflanadi. Masalan:

- Mazmuniga ko'ra: matematik, til o'rgatuvchi, tabiatshunoslikka oid;
- O'tkazilish shakliga ko'ra: jamoaviy, juftlikda yoki individual;
- Vositasiga ko'ra: predmetli (kubik, kartochka, hisob vositalari bilan), og'zaki (savol-javob asosida), raqamli texnologiyalarga asoslangan.

Boshlang'ich sinflar uchun matematik didaktik o'yinlarga quyidagilarni misol keltirish mumkin:

- “Qaysi son yo'qolgan?” – o'quvchilarga ketma-ket raqamlar aytiladi, lekin bitta son ataylab tushirib qoldiriladi. O'quvchi aynan qaysi son yo'qligini topishi kerak.
- “Top va joylashtir” – geometrik shakllar yoki raqamlar turkumidan mosini topib, to'g'ri joylashtirish talab etiladi.

• “Kim tezroq yechadi?” – oddiy misollarni tez va to'g'ri yechgan o'quvchilar ball to'playdi.

Bunday o'yinlar darsni jonlantiribgina qolmay, balki o'quvchilarda matematik fikrlash, muammo yechishga bo'lgan qobiliyat va e'tiborni rivojlantiradi. Didaktik o'yinlar orqali o'qituvchi mavzuni oson tushuntirishi, bolalarni jalb etishi va bilimlarni mustahkamlashi mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan olib boriladigan matematika darslarida o'yin usullaridan foydalanish darsning samaradorligini oshiradi. Metodik nuqtayi nazardan, o'yinlarni

darsning kirish, asosiy yoki mustahkamlash bosqichlarida moslashtirib qo'llash mumkin. Muhimi, o'yinlar nafaqat o'yin uchun, balki maqsadli tarzda, aniq pedagogik vazifani hal qilishga xizmat qilishi kerak.

Darsda o'yinlardan foydalanishda quyidagi bosqichlarga e'tibor beriladi:

1. Maqsadni aniqlash — o'yin qanday bilim yoki ko'nikmani shakllantirishi kerakligini belgilash.
2. Mos o'yin tanlash — o'quvchilarning yoshiga, dars mavzusiga va qiyinchilik darajasiga qarab.
3. O'yin qoidalarini tushuntirish — o'yin jarayoni aniq va tushunarli bo'lishi kerak.
4. Faol ishtirokni ta'minlash — barcha o'quvchilarni jalb qilish, rag'batlantirish.
5. Tahlil va xulosa chiqarish — o'yin natijasida qanday bilimlar mustahkamlanganini muhokama qilish.

Amaliy misollar:

- 1-sinf: "Raqamni tanib ol" o'yini – o'qituvchi raqamlar yozilgan kartochkalarni ko'rsatadi, o'quvchi nomini aytadi va shu raqamga oid misol tuzadi.
- 2-sinf: "To'g'ri yoki noto'g'ri" – taxtaga misollar yoziladi, o'quvchi ularni baholaydi: to'g'ri bo'lsa — chapga, noto'g'ri bo'lsa — o'ngga yuradi.
- 3-sinf: "Matematik domino" – misollar va javoblar yozilgan kartochkalar orqali zanjirli o'yin tashkil qilinadi.
- 4-sinf: "Qiziqarli test" – guruh bo'lib ishlanadi, har bir guruhga savollar paketi beriladi, eng ko'p to'g'ri javob bergan jamoa yutadi.

Bu metodlar o'quvchilarni darsga faol jalb etadi, o'z bilimlarini mustahkamlashga, mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi. O'yinlardan foydalanishda asosiy e'tibor — o'quvchilarda raqobatni emas, hamkorlik va o'z ustida ishlash ko'nikmasini shakllantirishga qaratilishi lozim.

Didaktik o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun nafaqat bilim manbai, balki ruhiy va aqliy rivojlanish omili sifatida ham muhim ahamiyatga ega. O'yinlar orqali o'quvchilar o'rganishga bo'lgan ishtiyoqni his qiladilar, darsda faol ishtirok etadilar va o'z fikrlarini erkin ifoda eta boshlaydilar. Bu esa ularning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Avvalo, didaktik o'yinlar:

- Matematik tafakkurni shakllantiradi: o'quvchi misollarni yechishda mantiqiy fikrlaydi, solishtiradi, xulosa chiqaradi.
- Diqqat va tezkorlikni oshiradi: o'yin davomida vaqtni to'g'ri taqsimlash, tez fikrlash va javob berish ko'nikmasi rivojlanadi.
- Faollikni oshiradi: passiv o'quvchilar ham o'yinlarda ishtirok etishga harakat qiladi, bu esa ularning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi.
- Ijodiy yondashuvni kuchaytiradi: har bir o'yin o'ziga xos ijodiy elementlarni talab qiladi, bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga turtki bo'ladi.
- Muloqot va hamkorlik: guruhli o'yinlar orqali o'quvchilar bir-biri bilan muloqot qilish, fikr almashish va birgalikda yechim topish ko'nikmasini egallaydi.

Shuningdek, didaktik o'yinlar orqali o'qituvchi har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini kuzatishi, ularning qaysi sohada qiynalayotganini aniqlashi va shu asosda o'z metodikasini takomillashtirishi mumkin. O'yinlar yordamida berilgan topshiriqlar o'quvchilarning darsga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantiradi, bu esa ularning umumiy o'zlashtirish darajasiga bevosita ta'sir qiladi.

XULOSA

Boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitish jarayoni o'quvchilarning intellektual rivojiga, mantiqiy tafakkuri va amaliy ko'nikmalarining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, didaktik o'yinlardan maqsadga muvofiq foydalanish bu jarayonni yanada samarali va qiziqarli etadi. O'yinlar vositasida o'quvchilar yangi bilimlarni o'zlashtirishda faolroq ishtirok etadilar, savollarga tez va mustaqil javob berishga harakat qiladilar, bu esa ularning bilimga bo'lgan rag'batini oshiradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, didaktik o'yinlar:

- dars jarayoniga jonlilik kiritadi;
- o'quvchilarning mustaqil fikrlash, mantiqiy xulosa chiqarish, solishtirish va umumlashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- bilimlarni mustahkamlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi;
- dars mazmunining o'quvchilarning yoshi va psixologik holatiga mos holda tushunarli yetkazilishiga imkon yaratadi.

Didaktik o'yinlar nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham egadir. Ular o'quvchilar orasida o'zaro hurmat, to'g'ri raqobat, halollik, tartiblilik kabi ijobiy fazilatlarni shakllantiradi. Guruh bo'lib ishlash orqali esa hamjihatlik va jamoaviy fikrlashga o'rgatiladi.

Shu bois, boshlang'ich sinf matematika darslarida didaktik o'yinlardan foydalanish har bir zamonaviy o'qituvchining metodik yondashuvida bo'lishi lozim. Ushbu uslub orqali o'qituvchi o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, ularning bilim darajasini to'g'ri baholaydi va ijtimoiy-psixologik rivojiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada, o'quvchi matematikani nafaqat o'rganadi, balki uni sevib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch." – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Abduqodirov A., Yusupova M. "Boshlang'ich ta'lim metodikasi." – T.: "Fan va texnologiya", 2021.
3. Inoyatova Sh., Xodjayeva M. "Matematika o'qitish metodikasi." – T.: TDPU nashriyoti, 2020.
4. To'laganov A. "Boshlang'ich sinflarda matematika darslarida o'yinli mashg'ulotlar." // "Xalq ta'limi" jurnali, 2022, №1.
5. Zokirova N. "Didaktik o'yinlar orqali o'qitish samaradorligi." // "Boshlang'ich ta'lim" ilmiy-uslubiy jurnal, 2021, №4.
6. Karimova D. "Innovatsion metodlar va didaktik o'yinlar." – T.: O'qituvchi, 2019.
7. <https://edu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining rasmiy sayti.
8. <https://ziyonet.uz> – Ziyonet ta'lim portali (ilmiy-uslubiy materiallar uchun manba)